

kell figyelnie az étkezésére: „Nem baszna le, ha nem zabálnál össze mindent. Minek kerestünk normális, cukormentes pékséget, ha folyton bespáznál a sparos kakaós csigából? Nem akarsz meggyógyulni? Szinten lehet tartani, ha már műtétet nem akarsz.” [66.] S persze az is fontos, hogy az apjával való kapcsolatáról készít éppen táncelőadást a bécsi versenyre, a testén keresztül megpróbálva koreografálni azt, amit gyerekként nem tudott irányítani. A regényben tehát folytonos a test kontrollálására való törekvés, ami a szereplők esetében valamilyen aspektusból mindig kudarcra van ítélve.

A testtel összefüggésben nagyon fontos még a kötetben, hogy annak idegensége is artikulálódik Alexa párja, Benesha által. Benesha egy színesbőrű lány, aki szenved attól, hogy Magyarországon még mindig megkülönböztetést tapasztal bőrszíne miatt: „Feketének lenni itt olyan, mint a rokkantság. Együtt kell élni azzal, hogy bámulnak. Idejöttünk Pestre, ahol akkor még ennyi feka se volt, mint most, nyilván feltűntünk mindenkinek. [...] Az azért még fáj, amikor Máté rám szólt pár éve, hogy vegyek már fel világosabb próbacuccot, mert beleolvadok a fekete falba.” [72.]

A mottókat csak méltatni lehet, Áprily Lajos sora [„régí őz is megbocsát”] utal a kötet befejezésére is, amelyben Alexa egy emailben megírja a mesternőjének, hogy meghívta apját a versenyére, s egy gyermekkorát idéző kérdéssel ér véget a szöveg: „Eljön az apukám?” [263.] A megbocsájtás nagyon fontos előrelépés ebben az apa–lánya kapcsolatban, és így egy nyitott, de szép véget ér a történet. Számomra viszont a befejezés utáni mélykék lap komorságával rögtön felszámolta a remény érzését, így a végérvényesség s a veszteségek felszámolhatatlanságát közvetítette.

Kalapos Éva Veronika ezúttal egy szívszorító, nagyon is emberi történettel adott számot kivételes írói tehetségéről. Regényének olvasása a befogadó számára is minimum egy – a Nádasdy-mottó szavával élve – „horzsolással” ér fel. (*Athenaeum*)

SZABÓ BERNADETT

Egyszerre sok nap delel fölötte

GÉCZI JÁNOS: *A NAPCSÍKOS DARÁZSHOZ. GÉCZI JÁNOS VERSEI (1978–2020)*, SZERK. REMÉNYI JÓZSEF TAMÁS

Két kötet van az asztalon. Kontinentális kedden nyugszik a napcsíkos darázs. Az előbbi Géczy János 2017-ben megjelent gyűjteményes kötete: cirka ezer oldal, harmincvenyi vers.

A napcsíkos darázshoz című verseskötet 2021-ben jelent meg, szintén gyűjtemény (1978–2020), de tartalmaz új, kötetben eddig nem közölt verseket is. Formáját és terjedelmét tekintve kényelmesen elfér az előbbiben. Beszédes hiány, merész váltás. Kinek jut eszébe „felhasgatni” Géczy János eternális versfutamait? A szerkesztő, Reményi József Tamás rendet rak az opuszban. A „[...] kötet Géczy János költészetének keresztmetszetét adja. Nem Összes, hiszen a több mint négy évtizedes pálya versanyagának az ívét szeretnénk minél erőteljesebben, karakteresebben fölrajzolni, ezért [régész módjára] a »leleteket körülisztogattuk«. Reményi tapintatosan oldja fel a változatokban tobzódó versgócokat, és tisztázza az ingerbőségben egymásra rakódó

szövegek eddigi vakfoltjait. Új és intenzívebb kapcsolódási lehetőségek bukkannak fel, miközben nem történik más, csak a szerkesztő jó érzékkel reagál a versek metanarratívájára. A szelektálás az első évek köteteinél radikálisabb, ezekből több vers is hiányzik (vö. *Kontinentális kedd*). Ezzel szemben az életmű *mostjához* közelebbi kötetek szinte teljes terjedelemben jelen vannak a gyűjteményben. A beláthatóság a versemlékezet oda-visszacsatoló energiáinak is kedvez.

A szerkesztői beavatkozás nemcsak fizikai értelemben rántotta össze a kötetet, hanem azzal, hogy a különböző időkben keletkezett versek közelebb kerültek egymáshoz, az életmű kapcsán eddig kevésbé tárgyalt líratörténeti ívek is olvashatóvá válnak. Például hogy Gécz János költészete miként előzi meg a magyar biopoétika eszmélését, s már az 1989-es *Látkép a valóságról gepárdal* című kötetében mennyire tudatosan teszi meg az átváltozást, az átalakulást a különböző életformák egymásba szerveződő viszonyrendjévé: „az ujjbegyek kitollasodnak / a hattypapír szárnya verdes / átrepül a szemem a korok / tajgaévszakáin konokon átszárnyal / visszaöött betűkkel a mellén begyén hátán” [59].

Szembetűnő az is, hogy verseit egészen sajátos és mély kapcsolat fűzi Ady Endre poétikájához. És ez nemcsak a *minden egész eltörött* mára már klisévé változó modern tudatműködésnek a szerkezeti és tematikus átörökítésében érhető tetten, hanem olyan konkrét műfaji odafordulásban, mint Ady szerelmi lírájának [*virágok Viola asszonynak*] vagy a hazaversek hangoltságának áttemelése. Ez azért érdekes, mert eddig Géczivel kapcsolatban az egyetemes kultúrtörténeti tekintet, a mediterrán versalkat került szóba, nem pedig a nemzeti kérdéseket boncolgató, az akut történelmi helyzetekben megszólaló versalany: „kit ki szólíthat / ki miről fecseg / a transzeurópai siratófalnak // mert annyiak vagyunk amennyi / belőlünk feljelengethető / s én annyi amennyit feljelengetek” [57]. A kötetbe válogatott versekből az látszik, hogy a politikum megjelenítése, a nemzeti tematika, a romantikus hagyományokat megidéző érték- és időszembesítő verspozíció, az „ostoros prófétái póz” legalább a kötet feléig, vagyis a költői pálya nagy részében fontos megnyilvánulási forma a lírikus számára. [Később sem tűnik el teljesen ez az intenció, hanem a jós, visszafogottabb, de a múlt–jelen–jövő időszekvenciákat ugyanúgy önmagába sűrítő alakjában újul majd meg a szövegekben.] „Benned rekedtem. [...] Nem tanultam tőled semmit. Nem riasztasz. [...] Beléd pusztulok – tudom – / Magyarország. Kizárólag a magyar nyelvben létezel.” [354.] „Kiműlsz magyar nyelv. Maga alá temetnek a trópusaid / Kőlcsejt a Himnusz Aranyt a rímek nőket az utcasarkok. / Az üveggolyó magyarul gurul a távolságba, / s a kifürkészhetetlen mellékmondatban / elveszíti miként árnyékot a testét.” [359–360.]

Fontos történeti ívet kap továbbá a saját anyaggal egyre komplexebb párbeszédet kialakító lírai én önmagát újraolvasó, megidéző emlékmunkája: „néha más is visszatükröződik hozzám / a rovinj21-ből / visszalapozott évek virágszaga / a fénykedvelő mégis mohabőrű rózsza / hogy aztán kollázssá változtassák magukat / a mókussal és a mókusfarokmohával / s a porlatag fiatalsággal” [288.]. A posztmodern játékoságát helyzetbehözó (ön)reflexív viszony a kötet végének évszamos verseiben átalakul: [2020] *A teraszon*, [1989] *Útmutató*, [1983] *Madárház*, mindez egy nagyon izgalmas téridomként, versenklávékban talál magának formát. A besűrűsödő versidő az önolvasatot egyidejűvé teszi a versanyag újrahasznosításának folyamatával.

Az *eredeti hely* [a vers múltja] elbizonytalanításával, az újrahasonosítás konstruktív törekvései felől a vers plasztikus természete abszolutizálódik. Ez az összehúzó eljárás mintha tendenciájában ellentétes lenne az eddigi poétika következetes, indaszerűen terjeszkedő, a lezárhatatlanság aktivitását magukon viselő szövegek működésmódjával. „A polcon idővel rajjja nőttek, / glédában álltak a papírmadarak, / olvashatatlanul, de mindben / szív dobogott, egy-egy költemény, / s kondenzcsikok rajongták őket körbe.” [720.] A zárójelbe tett évszám vizuálisan is közli, hogy az egyenes vonal bizony körbe ért. A komprimált struktúra enigmatikus archívumként szívja fel az évszámmal jelzett múltbéli kötetek anyagát: 1983 – *Léghajó és nehezéke*, 1989 – *Látkép a valóságról gepárdal*, 2020 – *Szűz a gyermekkel, Szent Annával és egy számmal*. Az így kialakított *kronopoémák* egzisztenciális rondóként kapcsolódnak vissza a pálya elejéhez, majd a későbbi állomásokhoz. [A kötet, tágabban pedig Géczi költészetének rondó jellegére Arató László is felhívja a figyelmet az *Élet és Irodalomban* megjelent kritikájában.] A visszakapcsolás azonban nem ismétlés. Az, aki ezekben a versekben megszólal, már nem hisz az újramondás mnemotechnikai eszközkészletében. Sokkal inkább felidézi annak a közegnek a hangulatát, az ihlet és az élmény eseményterét, melyben egykor az adott kötet szövegei létesültek. Az atmoszféra, az érzékiség jóval tágabb dimenziójú asszociatív kapcsolódási lehetőségeinek ad terepet ezekben a rétegelt mementókban. „Pusztán a szeretet vonzza, ahogyan / az anyag rabja a tömegének, / és a lélek, mint jégben a lék vize, / teljes testében reng és remeg. / A domb válla alatt, hol oroszlán, párdúc és farkas él a rengetegben / a békétlen erdőben lépteit / még aprózza, darabolja, meg-megáll” [718.]. Miként a fenti Dante-allúzióból látszik, ezek a versek nem csupán a saját líra születésének indexei, hanem ahogy Géczi János legtöbb szövegében tendenciaként fellelhető, az egyetemes kultúrtörténet egy-egy genezisszövegére is rástatírozódnak. Az egymásra rakódó, egyidőben ható, de nem egyidejű síkok egy olyan többközpontú vonatkozási rendszert alakítanak ki, amelyben módosul a szöveg térbeli természete: „ez az a kor / amikor ismételni kezdi / mint egy refrént / magátmásokat / vagy / másokatmagát / mire lehet ráfonódni / ahogy a futórózsa / a lélegző kertben” [71.].

Ebben a konstruktív kötettérben az ismétlődő elemek átjártsszák egymásba a szövegeket, és a nyelv performatív természetét felhasználva az elemek írásban történő újraemléltése, vagyis hajtogatása már a rétegzés dimenziót ugró tér-idejében válnak észlelhetővé. „az öt tuja-vízjel / egymásra fekszik / öt lapot olvasok együtt” [119.]. Az ismétlődés ritmikájára apelláló kitarató és következetes alkotóelv módosítja a versszélek konvencionális értelmezési lehetőségeit. A Géczi-vers nem létezik magában. Sem a befogadás, sem pedig a poézis nem tud nyugvópontra térni a strófaszerkezet formailag kijelölt végpontján. „ami part / az mulékony dolog” [145.]. Talán emiatt is válik annyira fókuszált motívummá a szövegekben a labirintus, valamint az ehhez kapcsolódó mitológémák: fonal [*Fonalvers, figurával*, 176.], Minotaurusz [310.], Ariadné [373.].

A versbe-vezettség, a folytatás állandója a líra azon nyughatatlanságát tüzei fel, amely fátumként helyezi előtérbe az írást. Sokszor úgy tűnik, mintha a szövegben a versalany, „kézirattól fuldokló kertlakó” [349.], szó szerint küzdene az írás kordában tartásával. Az írás démonikus öntudatra ébredésének, versanyagban történő agresszív átütésének különös dinamikája alakul ki így: „a halászok testét a fakóhalak fölزابálják / ne kérdezd hogy ki vagy / én se kérdezem honnan jöttél / nem fogom tudni azt se

hová mégy / fáradt a kép készül lezuhanni / rongy alakok lábai elé / – de nem arról akarok beszélni” [132.].

A vers elsősorban az aznapiság krónikája, az írás-közben-lét állapota. „Az írás nem egyéb, mint az előrehaladó idő” [542.]. Magában hordozza az ihletet, az írás idejét, az alakulástörténetét, a ráismerés akciójellegét és az ehhez szorosan kapcsolódó véletleneket. Az írásfolyamat közben hozott döntések nyomát és a lehetséges, de ki nem játszott vázlatok megvalósulásának helyét: „minden másképpen is van / mindez másképpen is mondható” [160.]. A kötet címébe emelt darázs pont ennek a folyamatnak lesz a jelképe. Az írás irányát megváltoztató véletlen metaforája. Olyan „zavaró” tényező, amely ellenáll az írás kohéziós kényszereinek és destabilizálja az addigi verselemeket. „Nyakamba hull két viaskodó darázs / a fenyő gejzíréből, / hevernek velem a papíron.” [660.]

Írás és sors összekapcsolódását egzisztenciális viszonyban is tárgyává teszi a kötet: „az emberben a késés benne / van” [698.]. Az egész könyv olvasható úgy is, mint a megkésetttség örök kompenzálása, a világ és az ember közti aritmia kiigazítása, a múltó idő által kitermelt rés szakadatlan kitöltése. „Mindaz, / ami összeegyült, más, mint ami összeolvasható” [658.]. A mitikus ösztönként működő íráskényszer a lírai alany figyelmét folyamatosan inzultálja. Az éberség, a résen-lét felszámolja a szem, pontosabban a tekintet szelektív képességét.

„Ilyen véres a szemem / napok óta hogy beszakadt / s beömlött a képek sora mely / alakod elé állt” [442.]; „az új arcban régi arc van / mindkettőben beomlott a szem” [142.]. Az ingerbőségben fuldokló ember története azonban túlmutat a versszubjektumon, kortörténeté válik. A modern ember olyan vizuális abúzusnak van kitéve, amely nem akar számolni a szelekcióval, az értelmezés mélységéhez szükséges idővel. Géczy János költeményei sokban prezentálják a világ szűrőinek elvesztését, talán emiatt is válik annyira fontossá számára a preromantikusok töredékkultusza, valamint a rom természetének minél közvetlenebb megismerése. Történelemfelfogása sokban hasonlítható Walter Benjaminéhoz. De van egy pont, ahol Géczy messzebbre megy. Mintha nála tovább roncsolódna a Benjamin által felrajzolt angyal (*Angelus Novus*) arca. A tágra nyílt szem beszakad: „szakad be a pestisoszlop angyalának / festett nagyszeme” [191.]. Az angyal már nemcsak rámered a világ romhalmazára, hanem ő maga is a romhalmaz része. A világba roskadó angyal alakjában eltűnik a határ a profán és a szent között. *Nem kerül többet külön az egeké...* Kiválogathatatlanok az elemek, semmi nem tükrözi már az isteni kéz munkáját, a szétválasztást. A világ elfelejtette a kezdet rendjét. *A napcsíkos darázshoz felteszi a szorongató kérdést, vajon mennyi fér még bele az utolsó szó jogán?* [*Négy végszómutató, 704–705.*] [*Kalligram*]

PINTÉR VIKTÓRIA